

ВІДНОСИНИ КИТАЮ І РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ В КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІЙ СФЕРІ ПЕРІОДУ АНТИЯПОНСЬКОЇ ВІЙНИ (ПЕРША ПОЛОВИНА ХХ СТ.)

У статті автором на основі широкого кола матеріалів проаналізовано відносини України й Китаю у культурно-мистецькій галузі початкового етапу Другої світової війни, визначено головні напрямки і перспективи.

Ключові слова: *Китай, СРСР, культура, мистецтво, співробітництво.*

В статье автором на основе широкого круга материалов проанализированы отношения Украины и Китая в культурно-художественной отрасли начального этапа Второй мировой войны, определены главные направления и перспективы.

Ключевые слова: *Китай, СССР, культура, искусство, сотрудничество.*

In the article the author on the basis of wide circle of materials analyses the relations of Ukraine and China in cultural and art industry of the initial stage of Second world war, certainly main directions and prospects.

Key words: *China, USSR, culture, art, collaboration.*

Однією із країн, з якими СРСР мав добре налагоджені культурно-мистецькі відносини наприкінці 1930-1940-х рр., був Китай. Вивчення історії відносин між державами завжди було і залишиться однією з важливих тем наукових досліджень. Своєрідність піднятої проблеми полягає в тому, що, незважаючи на надто напружену і вибухонебезпечну ситуацію як в Європі, так і в Азії, китайсько-радянські міждержавні відносини, в тому числі й в галузі мистецтва та культури, розвивалися динамічно, прогресивно, стратегічно закладаючи міцний фундамент подальших взаємин.

Мета автора статті полягає у з'ясуванні класифікації та систематизації друкованих матеріалів, а також опануванні концепції нового бачення розвитку взаємин між Китаєм та СРСР у культурно-мистецькій галузі.

Наукова новизна статті визначається аналізом розвитку культурно-мистецьких відносин Китаю та СРСР в означений хронологічний період, розкритті основних форм культурної співпраці у сфері мистецтва та художньої культури.

Історія радянсько-китайських відносин – це складна історія міждержавних зв'язків двох країн. Вона є невід'ємною від літопису національно-визвольної і революційної боротьби китайського народу, а її складовою – тема допомоги і підтримки цієї боротьби Радянським Союзом. Комуністична партія Радянського Союзу допомагала молодій Компартії Китаю в ході її діяльності щодо становлення та укріплення. Яскраві сторінки вписані у

літопис радянсько-китайських відносин в роки героїчної боротьби китайського народу проти японських агресорів (1937-1945 рр.). У цей період тяжких національних випробувань для китайського народу дієво проявилась інтернаціоналістична позиція СРСР щодо Китаю.

І. Я. Бідняк у своїй монографії «Японская агрессия в Китае и позиция США (1937-1939)» підкреслює: «Радянський Союз і у себе, і за кордоном через ТАРС та іноземну пресу всіляко пропагував відомості, які відповідали інтересам Китаю, мобілізуючи світову громадську думку на надання допомоги китайському народу» [1].

Хід воєнних дій в Китаї сповіщався радянським радіо. Боротьба китайського народу була не тільки постійною темою останніх новин, але й темою спеціальних передач.

22 червня 1938 року радянське радіомовлення організувало першу передачу для Китаю, яка трансливалась через радіостанції Ханькоу, Чунціна, Чанші та Сіаня і могла бути почута у будь-якому куточку країни. За відгуками «Сінхуажібао», передача із Москви викликала нечуваний інтерес у населення. Щоб прослухати її, люди натовпами збирались біля репродукторів [2]. У подальшому було проведено ще декілька радянських радіопередач для Китаю, а з жовтня 1939 року вони стали здійснюватися щомісяця [3].

Великою популярністю у радянського глядача користувались документальні кінофільми про Китай. Навесні 1938 року в СРСР демонструвався

фільм американського оператора Гаррі Донхема «Китай дає відсіч», а восени того ж року вийшов на екрани фільм «Героїчний Китай», який було змонтовано на Московській студії кінохроніки із кадрів, знятих китайськими операторами. Особливий успіх випав на долю документальних фільмів, знятих радянським оператором Р. Л. Карменом. З вересня 1938 року по вересень 1939 року Р. Л. Кармен перебував у Китаї. Радянський оператор побував на всіх фронтах – на півдні у партизанів та у бійців 8-ї армії на півночі. Всього по Китаю він пройшов дорогою 25 тисяч кілометрів і зняв 10 тисяч метрів кіноплівки. Значне місце в цьому відзнятому матеріалі зайняли цінні кінодокументи про життя та боротьбу Особливого прикордонного району, керованого комуністами.

З ініціативи Всесоюзної організації культурних зв'язків із закордоном (ВОКЗ) та інших громадських організацій в СРСР систематично проводилися заходи, які знайомили з життям і боротьбою Китаю, китайською культурою [4].

У Ленінграді, Москві та інших містах проводились виставки, які були присвячені боротьбі китайського народу. В Державному музеї східних культур (м. Москва) відкрилась велика виставка «Мистецтво Китаю» (січень 1940 р.). Серед експонатів виставки були не тільки унікальні пам'ятники та зразки китайського мистецтва, але й малюнки, гравюри, фотознімки, на яких було відображено епізоди визвольної війни.

На фабриках і заводах, у колгоспах і радгоспах, у навчальних закладах і військових частинах читались лекції, проводились бесіди, в яких відзначались події у Китаї.

Вчені Академії наук СРСР відгукнулися на події в Китаї створенням енциклопедичної збірки «Китай», у якій було висвітлено головні сторінки життя країни: її історія, економіка, культура, боротьба за незалежність.

У вступному слові до книги зазначалося: «З любов'ю, повагою, співчуттям та братерською солідарністю ставляться до китайського народу вільні народи Радянського Союзу – соціалістичної спільноти всього трудового народу» [5].

У 1938-1941 роках було опубліковано кілька робіт радянських авторів, які були присвячені боротьбі китайського народу за національну незалежність [6; 7; 8].

Своє відображення визвольна війна китайського народу знайшла також у радянській художній літературі. Відомий поет Казахстану Джамбул Джабаєв склав пісню «Китайському народу», в якій оспівано подвиги 8-ї армії. В 1938 році Ге Баоцюань, відомий перекладач радянської літератури, переклав окремі твори Джамбула на китайську мову і вони стали надбанням китайського народу [9].

Події в Китаї стали сюжетом для віршів С. Маршака, В. Луговського, В. Сосюри та інших радянських поетів. Усі твори були пронизані духом братерської солідарності з китайським народом, вірою в перемогу.

У цей час в Радянському Союзі були видані переклади творів китайських літераторів Мао Дуня,

Тянь Цзюня, Сяо Саня (Емі Сяо) та інших. Значний внесок у справу популяризації китайської літератури разом з іншими радянськими виданнями вніс журнал «Інтернаціональна література». «Я регулярно отримую англійське видання «Іноземної літератури», яке є для нас цінним, – писала в редакцію журналу Сун Цінлін. – Радісно бачити, як багато уваги приділяється великій боротьбі китайського народу за звільнення країни» [10].

Із серією гострих карикатур, спрямованих проти японського імперіалізму, виступили на сторінках «Крокодила» радянські художники Кукринікси (М. Купріянов, П. Крилов, М. Соколов). Багато їх карикатур було передруковано китайськими газетами та журналами.

Активне листування з китайськими письменниками, художниками, артистами вели О. Фадєєв, О. Толстой, В. Катаєв, І. Дунаєвський, Кукринікси, В. Немирович-Данченко та ін. [11].

У роки японського нашестя в перекладі на китайську мову вийшли «Хліб» О. Толстого, «Народжені бурею» М. Островського, «Я син трудового народу» В. Катаєва та інші відомі твори радянських авторів. «Думка, що моя праця може сприяти великому китайському народу в його героїчній боротьбі за нове, вільне, щасливе життя, радує і хвилює мене», – писав у червні 1941 року Олексій Толстой талановитому популяризатору російської та радянської літератури, професору Цао Цзинхуа [12].

Китайські письменники неодноразово підкреслювали значення радянської літератури для розвитку прогресивної літератури Китаю та посилення її революційного впливу на трудящі маси. «Нашим літераторам потрібні зразки, і ми маємо бажання вчитися у радянської літератури, – говорилося у листі Го Можо до редакції журналу «Інтернаціональна література». – Радянська література є для нас кращим творчим зразком» [13].

Помітна цікавість у Китаї також простежувалася до радянської драматургії та театрального мистецтва, особливо до творчого методу К. С. Станіславського. Відомий критик Ге Іхун писав, що китайська «театральна і літературна спільнота мріє побачити у себе вистави хоча б одного радянського театру...» [14].

Китайські глядачі із захопленням зустрічали радянські кінофільми: «Ленін у Жовтні», «Чапаєв», «Ми із Кронштадта», «Депутат Балтики», «Трактористи» та інші.

Р. Л. Кармен був свідком того, як сприймалися радянські фільми в Китаї. «Увечері по головній вулиці Гуйліна складно пройти та проїхати. На перехрестях, де розміщався єдиний в місті кінотеатр, стоять великі натовпи народу... В місті вперше демонструється радянський фільм «Якщо завтра війна». Всі квитки розкуплено ще вранці. Декілька поліцейських марно намагаються встановити порядок біля театру, двері якого штурмують сотні людей. В залі люди сидять по двоє на стільцях, стоять і сидять в проходах... Кінофільм демонструється під оплески та вітальні вигуки. Бурю захоплення

викликають епізоди, які показують техніку Червоної Армії, розгром ворога. Фільм дуже зношений. Він часто рветься, має поганий звук, темний екран, але, не дивлячись на це, успіх колосальний». Р. Л. Кармен повідомив, що кожний радянський кінофільм «прокручувався до повної амортизації», але «глядачі віддавали перевагу такому зношеному фільму». Фасади китайських кінотеатрів часто прикрашали рекламою не американського бойовика, а коротким випуском радянської кінохроніки, яка йшла в програмі [15, с. 42-43].

Важливе місце в пропаганді радянської культури у Китаї належало Китайсько-радянській культурній спілці, яка була створена в жовтні 1936 року (м. Нанкін) [16].

Почесним головою спілки було обрано видатного радянського вченого, президента Академії наук СРСР, академіка О. П. Карпинського. Ентузіастами китайсько-радянської дружби, які активно працювали в спілці, були видатні громадські діячі та діячі культури Китаю: У Юйчжан, Го Можо, Мао Дунь, Цао Цзинхуа, Цзянь Боцзянь, Ге Баоцюань, Ге Іхун та ін. На початку війни правління КРКС переїхало в Ханькоу, а потім у Чунцин. У різний час виникали відділення спілки у Чанша, Ланьчжоу, Гуаньчжоу, Ченду та ін. [17].

З 1936 року Китайсько-радянською культурною спілкою (далі – КРКС) було налагоджено видавництво журналу «Чжун Сувеньхуа» (Культура Китаю та СРСР). До травня 1939 року журнал виходив два рази на місяць, а в подальшому в зв'язку із складнощами, які виникали внаслідок бомбардування Чунціна, став виходити один раз на місяць, але збільшеним об'ємом. Відділення спілки в Чанші з січня 1938 року видавало спеціальний додаток до провінційної газети, а з березня 1938 року – журнал «Китай і СРСР». Центральним та місцевим відділенням також видавались брошури, які присвячувалися Радянському Союзу. В друкованих виданнях КРКС велика увага приділялася успіхам соціалістичного будівництва, миролюбній зовнішній політиці, укріпленню оборони, подіям культурного життя Радянської країни. Одночасно з оригінальними статтями розміщувалися переклади матеріалів із радянських газет та журналів.

Історія радянсько-китайських відносин в період 1937-1941-х рр. дозволяє зробити висновок: дружба і співробітництво між СРСР та Китаєм відповідала на той період часу корінним інтересам народів обох країн. На всіх етапах історичного розвитку суттєву роль у національно-визвольній та революційній боротьбі китайського народу відігравав саме Радянський Союз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бедняк И. Я. Японская агрессия в Китае и позиция США (1937-1939) / И. Я. Бедняк. – М. : Изд-во МГУ, 1959. – С. 37.
2. Бородин Б. А. Помощь СССР китайскому народу в антияпонской войне 1937-1941 / Б. А. Бородин. – М. : «Мысль», 1956. – С. 199.
3. Чжун Су Вэньхуа // Культура Китая и СССР. – 1940. – VI, № 1. – С. 6.
4. Крутиков К. А. Из истории советско-китайских культурных и научных связей / К. А. Крутиков // История СССР. – 1959. – № 4. – С. 10.
5. Китай. История, экономика, культура, героическая борьба за национальную независимость. Под редакцией акад. В. М. Алексеева, Л. И. Думана. – М. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1940. – С. 5.
6. Ляхов М. Китайский народ в борьбе за свою независимость / М. Ляхов. – М. : Иностранная лит-ра, 1938. – 186 с.
7. Коган А. Национально-освободительная война героического китайского народа / А. Коган. – М. : Полит. литература, 1939. – 204 с.
8. Михайлов Г. Японско-китайская война (боевые действия 1937-1940 гг.) / Г. Михайлов, М. Степанов. – М. : Воениздат, 1941. – 235 с.
9. Нусупбеков А. Н. Развитие культурных связей советского и китайского народов / А. Н. Нусупбеков // «Вестник Академии наук Казахской ССР». – 1959. – № 12. – С. 14.
10. Бородин Б. А. Указ. соч. – С. 133.
11. Тихвинский С. Л. Советско-китайские культурные святы / С. Л. Тихвинский. – М. : Изд-во МГУ. – 1959. – С. 205.
12. Федоренко Н. Т. Китайские записи / Н. Т. Федоренко. – М. : «Мысль», 1958. – С. 401.
13. Бородин Б. А. Указ. соч. – С.186.
14. Там само. – С.280.
15. Кармен Р. Год в Китае / Р. Кармен. – М. : «Мысль», 1940. – С. 42-43.
16. Субботин Д. Т. Документы и материалы о советско-китайской дружбе / Д. Т. Субботин // Вопросы архивоведения. – 1960. – № 7. – С. 60.
17. Бородин Б. А. Указ. соч. – С. 136.

Рецензенти: Пронь С. В., д.і.н., проф.;
Шкляж Й. М., д.і.н., проф.

© Соскіна О. О., 2014

Дата надходження статті до редколегії 18.12.2013 р.

СОСЮКІНА Олена Олегівна – здобувачка кафедри всесвітньої історії Чорноморського державного університету ім. Петра Могили.

Коло наукових інтересів: радянсько-китайські культурні відносини у 30-50-х рр. ХХ століття.